

ORTADOĞU'DA TIRMANAN GERİLİM VE İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI

MURAT ASLAN, SİBEL DÜZ,
MEHMET SALAH DEVRİM, İSMET HORASANLI

SETA | ANALİZ

KASIM 2024 · SAYI 430

ORTADOĞU'DA TIRMANAN GERİLİM VE İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI

MURAT ASLAN, SİBEL DÜZ,
MEHMET SALAH DEVRİM, İSMET HORASANLI

COPYRIGHT © 2024

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-6583-75-7

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
İSRAİL'İN İRAN'A SALDIRISI ÖNCESİNDE ÖNE ÇIKAN GELİŞMELER	9
İsrail'in İran'a Hava Saldırısının Analizi	10
Saldırının Kapsamı ve Taktik Uygulama	11
İsrail'in Taktiksel Avantajları	13
İran'a Verilen Mesaj	14
İsrail'in İran'a Hava Saldırısında Bazı Tesislere Yönelik Etki Analizi	14
İRAN-İSRAİL GERGİNLİĞİNDE MUHTEMEL SENARYOLAR	17
İran'ın ve İsrail'in Güdülleri	17
İsrail'in ve İran'ın Askeri Stratejilerini Etkileyen Hususlar	19
İsrail'in ve İran'ın Stratejik Seçenekleri	19
İsrail'in Senaryo Analizi	20
İran'ın Senaryo Analizi	21
ABD'nin Muhtemel Senaryoları	21
Üçüncü Tarafların Senaryo Analizi	21
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	22

MURAT ASLAN

Kara Harp Okulu'nun Yönetim Bölümünden mezun olmuş ve TSK bünyesinde muhtelif görevler almıştır. Aynı dönem içinde ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2006-2010 arasında yüksek lisans ve 2011-2017 arasında doktora eğitimlerini tamamlamıştır. Hasan Kalyoncu Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Aslan, Ortadoğu özelinde çalışmalara ağırlık vermiş; savunma ve güvenlik çalışmaları kapsamında güç kavramı, istihbarat ve propaganda kavram ve uygulamaları üzerine odaklanmış, Afganistan, Balkanlar, ABD ve Çin'de yapmış olduğu saha çalışmaları nedeniyle farklı bölgelerin etkileşimi ve küresel politikada konumlanması üzerine yoğunlaşmıştır.

SİBEL DÜZ

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olan Düz 2014'te SETA Vakfı'nda araştırma asistanı olarak çalışmaya başlamıştır. 2019'da başlatılan ve halen faaliyetlerini sürdüren Terörizm Analiz Platformu (TAP) adlı veri tabanı ve web sitesinin proje koordinatörlüğünü yürütmektedir. 2021'den itibaren SETA'da araştırmacı olarak çalışmaktadır. SETA'nın yayımladığı *The Ascension of Turkey as a Drone Power: History, Strategy, and Geopolitical Implications* ve *Unpacking the Debate on Turkish Drones* adlı raporları kaleme almıştır. Askeri teknoloji ve strateji, terörizm ve ayaklanmayla mücadele ile insansız sistemler alanlarında araştırmalarını sürdürmektedir.

MEHMET SALAH DEVRİM

Antalya Bilim Üniversitesi'ndeki yüksek lisans eğitimini "Askeri İlişkilerde Devrimin Savaş ve Uluslararası Politikaya Etkisi" başlıklı tezi ile tamamlamıştır. Halihazırda SETA Vakfı'nda araştırma görevlisi ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora öğrencisidir. Aynı zamanda Terörizm Analiz Platformu'nda (TAP) veri analisti ve katkı sağlayıcı olarak yer almaktadır. Araştırmalarını güvenlik çalışmaları, askeri teknolojiler, savunma sanayii ve terörle mücadele alanlarında sürdürmektedir.

İSMET HORASANLI

Lisans derecesini Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden alan Horasanlı aynı üniversitede yüksek lisansını Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde "Devrim Sonrası İran'ın Körfez Bölgesine Yönelik Dış Politikası" teziyle tamamlamıştır. 2014'te ABD'de bulunduğu dönemde CIEE'nin düzenlemiş olduğu "CIEE Civic Leadership Summit" programına katılma hakkı kazanıp başarıyla tamamlamıştır. 2017-2021 arasında İRAM'da çalışmıştır. Bir dönem SETA Berlin'de staj yapmış olup halihazırda AYBU/ULİSA Güvenlik Çalışmaları'nda ikinci yüksek lisans eğitimi devam etmekte ve SETA Dış Politika Araştırmalarında çalışmaktadır. Horasanlı çalışmalarında Afganistan, İran dış politikası ve Körfez bölgesine ağırlık vermektedir. İleri düzeyde İngilizce ve Farsça, orta düzeyde Peştuca ve Arapça bilmektedir.

ÖZET

Bu analizde İsrail'in ve İran'ın askeri stratejileri, karşılıklı hedef ve motivasyonları, çatışmanın bölgesel ve küresel etkileri incelenmektedir.

Bu analizde İran ve İsrail arasındaki son sıcak temasların iki ülkenin stratejik amaçlarına bağlı olarak düşük etkili misillemelerle “pinpon” çatışmasına dönüştüğü öne sürülmektedir. İran'ın vekil güçlerini daha aktif kullanabileceği, İsrail'in ise hava saldırıları ve istihbarat operasyonları ile İran'ın prestijini zayıflatma stratejisini yoğunlaştırabileceği vurgulanmaktadır. İsrail'in ABD güvenlik garantileriyle daha agresif politikalar geliştirmesi beklenirken Netanyahu hükümetindeki değişikliklerin ve uluslararası baskıların Tel Aviv'in politikalarını etkileyebileceği de değerlendirilmektedir.

GİRİŞ

İran ve İsrail arasında suikast ve sabotajlar ile başlayan gerginlik son dönemde vekil savaşları ile devam ederken bir anda iki devletin doğrudan askeri angajmanına dönüşmüştür. Bu kapsamda İran'ın (silahlı) insansız hava araçları (S/İHA), dolanan mühimmat, roket ve füzeleriyle hedef aldığı İsrail; istihbarat ve etki odaklı operasyonlar sonrasında ilk kez hava saldırıları ile çatışmayı bir üst düzeye taşımıştır. İsrail'in 1 Nisan 2024'te İran'ın Şam'daki konsolosluk binasına düzenlediği hava saldırısı ile başlayan bu çatışma serisi, karşılıklı misilleme saldırıları ile tırmanmıştır. İsrail'in İran'ın askeri ve stratejik tesislerine yönelik hava saldırıları, İran'ın askeri kapasitesini sınırlamayı ve bölgedeki güç dengesini değiştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu analizde İsrail'in ve İran'ın askeri stratejileri, karşılıklı hedef ve motivasyonları, çatışmanın bölgesel ve küresel etkileri incelenmektedir. İsrail'in saldırıları, İran'ın füze ve S/İHA

altyapısını zayıflatma ve uzun menzilli saldırı kapasitesini sınırlandırma amacını taşımaktadır. ABD ve diğer bölgesel aktörlerin tutumlarının da ele alındığı analizde bu kapsamda muhtemel senaryolar (çatışmaların devamı, vekil unsurların devreye girmesi ve diplomatik çözüm arayışları) masaya yatırılarak İran ve İsrail arasındaki mevcut gerilimin gelecekteki potansiyel etkileri irdelenmektedir.

Temel Noktalar

- İsrail'in İran'ın askeri kapasitesini hedef olarak füze ve İHA altyapısını zayıflatmayı amaçlayan saldırıları, İran'ın uzun menzilli saldırı kapasitesini sınırlamaya yöneliktir.
- Bu saldırılar İran'ın askeri kapasitesini azaltmayı ve bölgedeki stratejik dengesini etkilemeyi amaçlamaktadır.
- İran'ın askeri altyapısının özellikle hava savunma sistemleri ve teknolojik altyapı alanında yetersiz olduğu görülmekle birlikte İsrail'in saldırılarına sınırlı da olsa mukabelede bulunabildiği görülmektedir. Ancak uzun soluklu bir karşılıklı askeri angajman durumunda İran'ın hava savunma sistemlerinin yetersiz kalabileceği değerlendirilmektedir.
- İran ve İsrail arasındaki karşılıklı misilleme eylemleri sınırlı ancak sürekli bir tırmanma döngüsü ihtimalinin halen yüksek olduğunu göstermektedir.
- Çatışmalar Ortadoğu'daki aktörlerin stratejik tercihlerini etkileme potansiyeline sahiptir.
- İsrail ve İran arasında süregelen angajman, tarafların vekil unsurlar aracılığıyla çatışmayı devam ettireceği veya doğrudan çatışmanın dozunu artırabileceği senaryolarını içermektedir.
- İsrail, saldırılarıyla İran'a askeri kapasitesine yönelik stratejik bir uyarı mesajı ver-

mekte ve bölgedeki diğer aktörlere yönelik caydırıcılığını vurgulamaktadır. İran ise vekil unsurlarını ve asimetrik stratejilerini devreye sokarak kendi caydırıcılığını korumayı hedeflemektedir. Söz konusu dinamikler çatışmanın bölgeselleşme ihtimalini gündeme getirmektedir.

İSRAİL'İN İRAN'A SALDIRISI ÖNCESİNDE ÖNE ÇIKAN GELİŞMELER

Son dönemde Ortadoğu'da meydana gelen gelişmeler açısından en önemli hadiselerden biri İsrail'in 1 Nisan 2024 Pazartesi günü İran'ın Şam'daki Büyükelçiliğinin Konsolosluk binasına hava saldırısı düzenlemesi olmuştur. Zira bu saldırıyla birlikte İsrail ilk kez Suriye sınırlarında olsa da İran'ın egemenlik alanını hedef almıştır. Saldırıda Konsolosluk binası tahrip edilmiş, Büyükelçilik binası hasar görmüş ve aralarında yüksek rütbeli Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) komutanlarının da olduğu yedi İranlı hayatını kaybetmiştir. Bunlar arasında Kudüs Gücü Suriye ve Lübnan sorumlusu Muhammed Rıza Zahidi ve yardımcısı Muhammed Hadi Hacı Rahimi de bulunmaktadır. Saldırıdan sağ kurtulan İran Büyükelçisi Hüseyin Ekberi İsrail'in F-35'lerinden fırlattığı altı füzeyle Konsolosluk binasını hedef aldığını belirtmiştir.¹ Böylece Zahidi İran toprakları dışında Kasım Süleymani suikastından sonra hedef alınan en üst rütbeli İranlı komutan olmuştur. Tuğgeneral rütbesine sahip Zahidi bir dönem DMO'nun kara gücü komutanı ve kısa bir süre de hava-uzay gücü komutanlığı yapmıştır.²

1 "Vakoneş ha be Hamle be Konsolgar-i-yi İran der Demeşk, Rusya 'Hamle-yi İsrail ra Mahkum Kerd'", BBC Farsça, 2 Nisan 2024.

2 "Muhammed Rıza Zahidi, Fermandeh-i Sipah ki der Suriye Koşte Şod Kist?", BBC Farsça, 2 Nisan 2024.

İran ise yaklaşık on gün sonra 13 Nisan 2024 gecesı 300'e yakın kamikaze İHA, seyir füzesi ve balistik füzelerle kendi topraklarından doğrudan İsrail'e misillemede bulunmuştur. Misilleme 72 saat öncesinden komşu ülkelere bildirilmiştir.³ İran'ın bu tutumu bir kez daha Aynü'l Esad Üssü'ne yaptığı önceki saldırıyı hatırlatmıştır. Zira İran bu misilleme saldırısıyla bir yandan uluslararası alandaki itibarını korumayı hedeflemiş diğer yandan da savaşın tırmanmaması gerektiği mesajını vermiştir. Nitekim yapılan saldırıda hiçbir can kaybı yaşanmamış, ekonomik ve sivil unsurlar hedef alınmamıştır.

İran ile İsrail arasındaki doğrudan çatışmalar bahse konu eylem teatisi ile sınırlı kalmamış, Hamas Siyasi Büro Başkanı İsmail Heniyye 30 Temmuz 2024'te Tahran'da İran'ın yeni seçilen Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan'ın yemin töreni için bulunduğu esnada suikasta maruz kalmış ve hayatını kaybetmiştir. Heniyye Tahran'ın kuzeyinde Sadabad Sarayı'nın yakınında bulunan DMO'ya ait konukevinde hedef alınmıştır.⁴ Bu olaydan sonra İran –tıpkı önceki benzer gelişmelerde olduğu gibi– intikam söylemlerini dillendirmiş ancak aradan geçen yaklaşık iki aylık süre içinde somut bir misilleme yapmamıştır. Bu dönemde İran ve ABD yetkilileri arasında Tahran yönetiminin misillemede bulunmamasına karşılık Gazze'de kalıcı bir ateşkes üzerinde müzakereler yapılmıştır.⁵

Ancak perde arkasında müzakereler devam ederken İsrail 27 Eylül Cuma akşamı Beyrut'un güneyindeki Hizbullah'ın ana karargahına sı-

3 "Payam-i Hoştar-i bi Sabika-yi be İsrail ez Tarik-i Mısır", Asr İran, 15 Nisan 2024, <https://www.asriran.com/fa/news/958874/-پیام-هشدار-سابقه-ایران-به-اسرائیل-از-طریق-مصر%80%80E2%80%80>, (Erişim tarihi: 16 Eylül 2024).

4 "Nagofteha-yi Terör İsmail Henniye", Donya-e-Eqtasad, 11 Ağustos 2024, <https://donya-e-eqtasad.com/fa/tiny/news-4094198>, (Erişim tarihi: 16 Eylül 2024).

5 "Keyhan: İtimad-i Pezeşkiyan be Amerika Acib Bod, ama Neticayi Hubi Nedaşt!", Ettelaat, <https://ettelaat.com/szyH>, (Erişim tarihi: 31 Ekim 2024).

ğınak delici bombalarla saldırı düzenlemiştir. Yaklaşık 80 ton bombanın kullanıldığı saldırı sonucunda Hizbullah lideri Hasan Nasrallah ve DMO üst düzey komutanlarından Abbas Nilfuruşan hayatını kaybetmiştir.⁶ Bu hadiseyle birlikte ateşkes olasılığı ortadan kalkarken İran seslendirdiği misillemeye yönelmiştir. Nitekim İran 1 Ekim Salı günü yaklaşık 200 balistik füzeyle doğrudan İsrail topraklarını hedef almıştır. Saldırının Heniyye, Nasrallah ve Nilfuruşan'ın suikastlarına bir misilleme olarak yapıldığı açıklanmıştır. Saldırıda Nevatim ve Hatzerim hava üsleri ile Mossad karargahı gibi stratejik noktaların vurulduğu açıklanmıştır.⁷ Sonrasında ise İsrail, İran'a cevaben misillemeye bulunacağını ilan etmiştir. Ancak saldırıya hazırlık süreci beklenmedik bir şekilde yirmi beş gün sürmüştür. Bu süreçte bölgede geniş çaplı bir çatışma istemeyen ABD'nin İsrail'i saldırısının "sınırlı" olması yönünde ikna etmeye çalıştığı haberleri basına servis edilmiştir. Nihayetinde 24 Ekim 2024'te sabahın erken saatlerinde İsrail, İran'a saldırı düzenlemiştir. İran dini lideri Ali Hamaney yaptığı açıklamada "Yapılan saldırı ne onların yaptığı gibi abartılmalı ne de hafife alınmalı" ifadesiyle saldırıyı önemsiz göstermeye çalışmıştır.⁸ İran Dışişleri Bakanı Abbas Arakçi ise açıklamasında "İsrail, ABD'nin sağladığı koridor aracılığıyla bu saldırıyı yapabilmektedir" ifadesini kullanarak Birleşmiş Milletler (BM) ve gerekli uluslararası meclislere şikayette bulunacaklarını ifade etmiştir.⁹

6 Allegra Goodwin, Eve Brennan ve Gianluca Mezzofiore, "US-mad 2000 Pound Bombs Likely Used in Strike That Killed Hezbollah Chief Nasrallah, CNN Analysis Shows", CNN, 30 Eylül 2024.

7 İsmet Horasanlı, "Uzmanlar Cevaplıyor: İran'ın İsrail'e Füze Saldırısı ve Gelecek Senaryoları", SETA, 4 Ekim 2024, <https://www.setav.org/uzmanlar-cevapliyor/iranin-israile-fuze-saldirisi-ve-gelecek-senaryolari>, (Erişim tarihi: 21 Ekim 2024).

8 "Beyanat der Didar-i Hanevadeha-yi Şoheda-yi Emniyet", Khamenei, <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=58113>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

9 "Arakçi: Rejim-i Siyonisti ez Kanal-i ki Amerika İcat Kerd Hamle-yi Ahir ra Encam Dad", Iran Press, <https://tinyurl.com/mry2fmxa>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

İsrail'in İran'a Hava Saldırısının Analizi

24 Ekim'de İsrail Savunma Kuvvetleri (Israel Defense Forces, IDF), İran'ın Tahran, Huzistan, İlam ve Semnan bölgelerindeki yaklaşık 20 yüksek öncelikli hedefe hava saldırısı düzenlemiştir. İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant tarafından 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan bu yana Hava Kuvvetlerinin en önemli operasyonu olarak nitelendirilen¹⁰ bu kapsamlı saldırı, İran'ın füze ve İHA kabiliyetlerini zayıflatmak, nükleer tesislerin işleyişini aksatmak ve bölgedeki güç dengesini değiştirmek gibi birden fazla amaca hizmet etmektedir. Söz konusu hava saldırısı aynı zamanda iki ülke arasındaki süregelen çatışmada stratejik bir kırılma anlamına gelmekte ve hem hassas bir askeri yanıt hem de daha geniş bir stratejik mesaj içermektedir.

Öncelikle İsrail'in İran'a yönelik son saldırısı, İran'ın saldırı ve savunma kabiliyetlerini zayıflatmayı amaçlayan önceden hesaplanmış bir askeri manevra olarak nitelendirilebilir. İsrail, füze ve İHA üretimi, hava savunma sistemleri ve stratejik enerji kaynakları ile ilişkili kilit askeri ve endüstriyel tesislere odaklanarak İran'ın askeri yeteneklerini zayıflatmayı hedeflemiştir. Operasyonel parametreleri incelendiğinde savaş uçakları, *stand-off* mühimmatlar ve İHA'lar aracılığıyla yapıldığı¹¹ düşünülen saldırının, İsrail'in savunma hedefleri ve ABD'nin stratejik çıkarları ile uyumlu olarak İran'ın büyüyen füze ve İHA kapasitesini sınırlamaya yönelik bir adım olduğu görülmektedir.

Bu saldırıyla İran'ın güvenlik stratejisinin üç ana dayanağından ikisi zayıflamış durumdadır. Lübnan ve Suriye'deki İran'ın yıpranmış

10 "Gallant: Iran Strikes were Most Significant Air Force Operation since Six Day War, Changed 'Balance of Power'", *Times of Israel*, 28 Ekim 2024.

11 "Israeli Strikes Knocked out All of Iran's S-300 Air Defense Systems: Officials", *The War Zone*, 28 Ekim 2024, <https://www.twz.com/news-features/israeli-strikes-knocked-out-all-of-irans-s-300-air-defense-systems-officials>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

vekil unsurlarının artık İsrail'i caydırma veya cezalandırma güçlerinin olmadığı görülmektedir. Bu yapıların yeniden eski gücünü tesis etmesi uzun zaman alabilir. İran'ın balistik füzeler, seyir füzeleri ve İHA'lardan oluşan askeri teknolojileri ise beklenen askeri etkiyi sağlamamakla birlikte İsrail'in askeri teknolojileri ile rekabet edebilmesi için daha ileri teknolojilerin Tahran tarafından geliştirilmesi gerekmektedir. İran'ın nükleer programının ise eskisinden daha savunmasız durumda olduğu değerlendirilmektedir. İran'ın nükleer programına acil savunma ihtiyacı nedeniyle yeniden ağırlık vermesi ise kaçınmak istediği savaşı tetikleyebilir.¹²

Saldırının Kapsamı ve Taktik Uygulama

İsrail'in misilleme saldırısında DMO'ya ait üsler, füze ve İHA üretim tesisleri gibi önemli askeri altyapılar hedef alınmıştır. Üç dalga halinde gerçekleştirilen bu saldırılarda ilk olarak İran'ın erken ihbar sistemleri hedef alınmış, ardından hava savunma sistemleri etkisiz hale getirilmiş ve son olarak saldırı noktaları hedef alınmıştır. Seçilen hedefler İran'ın özellikle Scud, Fatih-110 ve Zilzal füzeleri gibi balistik füze ve İHA üretiminde önemli rol oynayan sistemler üzerinde yoğunlaşmıştır.¹³ İsrail, Air LORA ve Rocks gibi yüksek hassasiyetli *stand-off* mühimmat kullanarak¹⁴ yalnızca derin saldırı kabiliyetini sergilemekle kalmamış aynı zamanda uzun süreli, karmaşık operasyonlar söz konusu olduğunda ABD desteğine olan ihtiyacını minimize ederken operasyonel riskleri de en aza indirmiştir.

İsrail'in hedef seçimi incelendiğinde saldırının operasyonel amacı şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

- **Füze ve İHA Üretimi:** İsrail, Tahran yakınındaki Parchin ve Khojir kompleksleri dahil olmak üzere füze tesislerini vurmuştur. Bu tesisler, füze ve İHA üretimi ile ilişkilendirilmektedir. Geçmişte İran'ın nükleer programı ve yüksek patlayıcı testleriyle ilişkilendirilen Parchin sahası, balistik füzeler için katı yakıt üretim tesislerine ev sahipliği yapmaktadır. IDF, bu katı yakıtları üretmek için tasarlanmış endüstriyel mikserleri hedefleyerek İran'ın füze stoklarını yenileme kapasitesini engellemeyi ve böylece hem İran'ın saldırı kapasitesini hem de müttefiklerinin silahlanmasını etkilemeyi amaçlamaktadır.¹⁵
- **Hava Savunma Sistemleri:** İsrail, İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı ve Huzistan eyaletindeki diğer stratejik enerji tesislerinin çevresinde konumlanmış S-300 bataryaları ve radar istasyonları dahil olmak üzere birkaç önemli hava savunma varlığını imha etmiştir. Söz konusu S-300 bataryalarını etkisiz hale getirerek İran'ın savunma kabiliyetini önemli ölçüde azaltırken ülkeyi daha kısa menzilli ve yerli üretim sistemlere bağımlı hale getirmiştir.¹⁶
- **Nükleer Programla İlişkili Tesisler:** Daha önce Parchin tesisinde uranyum izleri bulunduğu iddia edilmektedir. İran, Parchin'i nükleer faaliyetler için kullanmadığını iddia etse de İsrail'in bu saldırısı, İran'ın nükleer silah

12 Emile Hokayem, "Israel's Attack Leaves Iran with a Difficult Dilemma", *Financial Times*, 27 Ekim 2024.

13 "Israel's Reprisal Strike Carefully Calculated, Unclear If Jets Ever Flew Over Iran", *The War Zone*, 26 Ekim 2024, <https://www.twz.com/news-features/israels-reprisal-strike-carefully-calculated-unclear-if-jets-ever-flew-over-iran>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

14 "Israel's Retaliatory Attack on Iran to Utilise Advanced Missiles Air LORA and Rocks", *Anirveda*, 22 Ekim 2024, <https://raksha-anirveda.com/israels-retaliatory-strike-with-air-lora>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2024).

15 "Iran Update", ISW, 29 Ekim 2024, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/iran-update-october-29-2024>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

16 Thomas Newdick, "Israeli Strikes Knocked out All of Iran's S-300 Air Defense Systems: Officials", *The War Zone*, 28 Ekim 2024, <https://www.twz.com/news-features/israeli-strikes-knocked-out-all-of-irans-s-300-air-defense-systems-officials>, (Erişim tarihi: 16 Eylül 2024); Kelly Campa vd., "Iran Update", ISW, 29 Ekim 2024, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/iran-update-october-29-2024>, (Erişim tarihi: 16 Eylül 2024).

TABLO 1. İSRAİL'İN HEDEF ALDIĞI NOKTALAR VE TAHLİLİ

HEDEF	ÖNEM	ASKERİ DEĞER	STRATEJİK ETKİ BEKLENTİSİ
Parchin Askeri Kompleksi (Tahran Eyaleti)	İran'ın ileri düzey silah üretimi (patlayıcılar, İHA'lar ve balistik füzeler) için ana merkezdir.	Balistik füze programı için gerekli olan katı yakıt karışımının üretildiği binalar hedef alınmıştır.	Katı yakıt üretiminin sekteye uğraması, balistik füze üretim ve fırlatma kapasitesini azaltır; İran'ın kimyasal ve nükleer silah araştırmalarının caydırılması hedeflenebilir.
Khojir Askeri Kompleksi (Tahran Eyaleti)	Parchin ile iş birliği içinde DMO için sıvı ve katı yakıtlı füzeler üreten tesistir.	İran'ın füze üretim hattını sağlayan önemli bir merkezdir; SHIG ile bağlantılıdır.	İran'ın füze tedarik zincirini bozarak füze tedarik sürelerini uzatır, saldırı kapasitesini azaltır.
S-300 Hava Savunma Füze Bataryaları (Tahran)-İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı-Hazrat Emir Tugay Hava Savunma Sahası (İslamşehr)	Tahran'ın hava savunma ağının kritik bir parçasıdır.	Hassas bölgeleri koruyarak düşmanların Tahran hava sahasına girmesini engeller.	Savunmaların kaybedilmesi, Tahran'ı hava saldırılarına karşı savunmasız hale getirir; hava savunmasına kaynak aktarımı zorunluluğu doğurur.
Parand Askeri Sitesi (Tahran Eyaleti)	İran'ın askeri üretimi, özellikle füze ve savunma teknolojisi ile ilgili bir tesistir.	İran'ın askeri donanım tedarikini sağlamak için kritik bir tesistir.	Üretim programlarını aksatır, İran'ın yeni teknolojilerle ordusunu donatma kapasitesini geciktirir.
TIECO Fabrikası (Tahran Eyaleti)	Balistik füze gelişimi için katı yakıt üretim ekipmanı üreten bir fabrikadır.	Füze itici güçlerinin üretimi için gerekli olan bu ekipman, füze kapasitesini artırır.	Katı yakıtlı füze üretim kapasitesini azaltır, füze geliştirme sürelerini uzatır ve uzun menzilli saldırı seçeneklerini sınırlar.
Abadan Petrol Rafinerisi (Huzistan Eyaleti)	İran'ın başlıca rafinerilerinden biri olup DMO Kudüs Gücüne fon sağlar.	Rafineriden elde edilen gelir, İran'ın sınır ötesi askeri faaliyetlerini destekler.	Rafinerinin zarar görmesi, DMO'ya mali bir darbe indirerek bölgesel operasyonlarını finanse etme kapasitesini azaltır.
Bandar İmam Humeyni Petrokimya Kompleksi (Huzistan Eyaleti)	İran'ın en büyük petrokimya tesisi olup önemli ihracat geliri sağlar.	Petrokimya geliri, İran ekonomisi ve savunma bütçesini destekleyerek DMO'nun operasyonel kapasitesini artırıyor.	Kompleksin zarar görmesi, İran ekonomisini etkileyerek savunma bütçesini kısıtlar, askeri programlara ayrılan kaynakları azaltır.
Bandar İmam Humeyni Limanı (Huzistan Eyaleti)	İran'ın ticaret ve ekonomik yaşam hattı olan önemli bir Basra Körfezi limanıdır.	İran ekonomisi ve savunma sanayii için gerekli mal giriş çıkışını sağlar.	Limanın hedef alınması, İran'ın ticaret yollarını kısıtlar, ekonomik istikrarı zayıflatarak askeri programlarını etkileme potansiyeline sahiptir.
Ghadir Erken Tespit Radarı (Ahvaz, Huzistan Eyaleti)	Hava tehditlerinin erken tespitini sağlayarak stratejik hava savunmasının bir parçasıdır.	İran'a yaklaşan tehditleri algılama ve karşılık verme kapasitesi sağlar.	Radarın imha edilmesi, İran'ın farkındalığını zayıflatarak ülkeyi beklenmedik hava saldırılarına karşı daha savunmasız hale getirir.
Tang-eh Bijar Gaz Sahası (İlam Eyaleti)	İran ekonomisi için kilit bir doğal kaynaktır.	Değerli altyapıyı korumak için hava savunma sistemleri bulunduruyor.	Hava savunmaların kaldırılması gaz sahasını gelecekteki saldırılara açık hale getirir ve ekonomik zarar vererek askeri fonlamayı etkileyebilir.
Şehrud Füze Tesisi ve Uzak Merkezi (Semnan Eyaleti)	Füze ve uzay aracı geliştirmek için ana tesistir.	Katı yakıtlı balistik füzeler ve uzay fırlatma araçları geliştirmek için kullanılıyor.	Tesise yönelik saldırı, füze üretimini ve SLV fırlatma kapasitesini azaltmayı amaçlar, İran'ın füze ve uzay araştırmalarındaki stratejik gücünü kısıtlar.

Kaynak: ISW, @obretix ve Fabian Hinz'den istifade edilerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

üretme yönünde ilerleme kaydetmesini engellemeyi amaçlayarak silah sınıfı malzemele-
rin üretimine katkıda bulunabilecek kilit te-
sisleri devre dışı bırakmayı hedeflemektedir.¹⁷

- **Stratejik Enerji Altyapısı:** Saldırıları ayrı-
ca Abadan petrol rafinerisi, Bandar İmam
Humeyni petrokimya kompleksi ve Tang-eh
Bijar gaz sahası gibi enerji tesislerini de kap-
samaktadır. Bu tesislerden bazılarının İran'ın
Kudüs Gücü ile bağlantılı olması ve İsrail
tarafından hedef alınması, İran'ın askeri gü-
cüne ve vekillerine gelir sağlama yönündeki
kritik kaynakları kesintiye uğratmaktadır.¹⁸

İsrail'in saldırısındaki taktiksel parametreler
incelendiğinde şu hususlar ön plana çıkmaktadır:

- **Çok Aşamalı Hava Saldırıları:** Neva-
tim Hava Üssü'nden havalanan F-35'ler,
Tel Nof Hava Üssü'nden havalanan F-15
C/D'ler ve Ramon Hava Üssü'nden hava-
lanan F-16 I'lar ile İsrail erken tespit radar-
ları, hava savunma sistemleri, füze üsleri ve
silah üretim tesislerini hedef alan üç farklı
dalga halinde saldırı düzenlemiştir. Bu çok
katmanlı yaklaşım, İran'ın saldırılara yanıt
verme veya bunları önleme kabiliyetini
stratejik olarak nötralize etmiştir.¹⁹ Dahası
İsrail'in Ürdün hava sahası kapalı olmasına
rağmen geleneksel hava sahası kısıtlama-
larını aşma kabiliyetini ve Irak üzerinden
gerçekleştirdiği derin hareket (sızma) yete-
neğini de öne çıkarmaktadır.

- **Stand-off Mühimmat ve İHA Kullanımı:**
İsrail'in mürettebatlı uçuşlar ile İran top-
raklarına derinlemesine girme durumun-
da karşılaşılabilecek olası riskleri önlemek
için *stand-off* mühimmat ve İHA'ları kul-
landığı²⁰ düşünülmektedir. Bu tercih ope-
rasyonun karmaşıklığını azaltırken ABD
desteğine olan bağımlılığı –özellikle hava
ikmal desteği ve lojistik hususlarında– en
aza indirmiştir.
- **Hava Savunma ve Füze Üslerine Odak-
lanma:** İsrail, İran'ın hava savunma ra-
darlarını devre dışı bırakmayı ve S-300
bataryalarını yok etmeyi hedeflemiştir. Bu
hamle gelecekteki operasyonlarda İran'ın
İsrail saldırılarına karşı koyma riskini azalt-
ma amacı taşımaktadır. Ayrıca Tahran'daki
İmam Humeyni Havalimanı gibi yüksek
güvenlikli bölgelerin hedef alınması İsrail'in
geniş çaplı çatışmaları tetiklemeksizin
yüksek güvenlikli bölgeleri vurma kapasite-
sini göstermiştir.

İsrail'in Taktiksel Avantajları

İsrail personel zayıyatı riskini en aza indirerek ve
doğrudan ABD desteği olmadan İran toprakla-
rında derin saldırılar gerçekleştirmek için savaş
uçakları, *stand-off* mühimmatlar ve insansız hava
platformlarından oluşan bir ofansif kombinasyon-
u tatbik etmiştir.²¹ Rocks ve Air LORA gibi
gelişmiş mühimmatlara olan güven İsrail'in uzun
mesafelerden hava savunma ve hava sahası kısıtla-
malarını aşmasına olanak tanımıştır. Erken uyarı
radarlarını ve kontrol merkezlerini hedef alma,

17 "Iran Update"; "Parchin Military Complex (Nuclear)", NTI, <https://www.nti.org/education-center/facilities/parchin-military-complex>, (Erişim tarihi: 31 Ekim 2024).

18 "Iran Update".

19 Paul Iddon, "Strike on Iran Shows Israeli Air Force's Embrace of Ballistic Missiles", Business Insider, 31 Ekim 2024, <https://www.businessinsider.com/iran-strike-israeli-air-force-ballistic-missiles-2024-10>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024); Deborah Haynes "'Operation Days of Repentance'-How Israel's Strike on Iran Unfolded", Sky News, 29 Ekim 2024, <https://news.sky.com/story/operation-days-of-repentance-how-israels-strike-on-iran-unfolded-13243562>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

20 Farnaz Fassihi ve Ronen Bergman, "Israel's Retaliatory Attack on Iran Appears Carefully Calibrated", *The New York Times*, 26 Ekim 2024; Arie Egozi, "Israel's Retaliatory Attack on Iran to Utilise Advanced Missiles Air LORA and Rocks", Anirveda, 22 Ekim 2024, <https://raksha-anirveda.com/israels-retaliatory-strike-with-air-lora>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

21 Fassihi ve Bergman, "Israel's Retaliatory Attack on Iran Appears Carefully Calibrated".

saldırı birliklerinin minimum dirençle karşılaşmasını sağlamış ve hava savunma bastırması konusunda sofistike bir yaklaşım sergilenmiştir.

Saldırı sırasında Ürdün'ün hava sahasını kapatması²² örneğinde olduğu gibi bölgesel diplomatik sürtüşme potansiyeli sınırlanmış ve ABD müdahalesi en aza indirilmiştir. Ek olarak İsrail, İran'a yönelik saldırıyı bildirebilecek radar ve hava savunma sistemlerini önceden imha ederek İran'ın ileri düzey füze savunması gerektiren anlık misilleme seçeneklerini de sınırlamıştır. Ayrıca İsrail'in İran savunmasını geçme konusundaki başarısı İran'ın hava savunma ağındaki açıkları gözler önüne sererek Tahran'ın kaynaklarını zorlayabilecek yeni yatırımlar yapma gerekliliğine işaret etmektedir.

İran'a Verilen Mesaj

Bu saldırının İsrail açısından doğrudan hedefi iki yönlüdür: (i) İran'ın füze ve İHA altyapısını zayıflatarak uzun menzilli saldırı kapasitesini sınırlamak, (ii) İran'ın potansiyel misilleme tutumuna karşı İsrail'in kırmızı çizgilerini iletmek. Örneğin Parchin tesisine yapılan saldırı İran'ın genişleyen İHA programının kendisi için asimetrik bir güvenlik riski olduğunu gören İsrail'in bu tehdidi hafifletme konusunda yoğunlaştığını vurgulamaktadır.

Sonuçta İsrail'in İran'a yönelik misilleme saldırısı hem acil tehditleri azaltmak için taktiksel bir operasyon hem de stratejik bir uyarı niteliği taşımaktadır. Sınırlı kapsam ve askeri altyapıya odaklanma İsrail'in belirli tehditlere orantılı olarak yanıt vereceğini ancak gerekli görüldüğünde İran'ın sınırları içinde derin saldırılar düzenlemekten çekinmeyeceğini göstermektedir. Bu saldırı güvenliği sağlamak adına geniş çaplı çatışmaları tetiklemeden savunma sağlama-

yı amaçlayan askeri yeteneklerin, sınırlı ve hedefe yönelik saldırıların tercih edilebileceği gelecekteki angajmanlar için bir emsal teşkil etmektedir.

İsrail'in İran'a Hava Saldırısında Bazı Tesislere Yönelik Etki Analizi

İran, Silahlı Kuvvetleri bünyesinde hava sahasının savunulmasından sorumlu unsurlar Hava ve Hava Savunma kuvvetleri şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Hava Kuvvetleri İran hava sahasını envanterinde bulunan savaş uçaklarıyla savunurken Hava Savunma Kuvvetleri ise bunu milli imkanlarla üretilen veya ithal edilen sistemleriyle yapmaktadır. İran Hava Kuvvetlerinin yaşanan bir yapısının olduğu ve platformlarının çoğunun 1980'lerden bu yana artık üretilmediği bilinmektedir. İran F-5 EQ, F-4 D7E, F-7 M, F-14 ve diğer evsafa savaş uçaklarına sahip olsa da bunların ne kadarının faal olduğu konusunda şüpheler mevcuttur. Öte yandan İran envanterindeki savaş uçağı sayısının toplamda 200 civarında olduğu tahmin edilmektedir.²³ Hava savunma unsurları bağlamında İran 4 adet S-300 PMU2 taburuna, Pantsir-S1 ve İran yapımı Khordad ve Bavar-373 hava savunma sistemlerine sahiptir.

İran'ın Hava ve Hava Savunma kuvvetlerinin caydırıcılığıyla ilgili şüpheler olsa da İsrail jetlerinin 24 Ekim saldırılarında, İran hava sahasına ve hava savunma sistemlerinin menziline girmek yerine Irak toprakları üzerinden saldırı gerçekleştirdiğine dair güçlü veriler mevcuttur (Görsel 1).

Saldırıların hedef aldığı kritik tesislerin incelenmesi, İsrail'in hava saldırısının etkinliğini ölçmek bağlamında faydalı olacaktır. Bu tesisler şu şekilde sıralanabilir:

22 Ikrame Imane Kouachi, "Jordan Confirms No Military Aircraft Allowed Over Its Airspace in Wake of Israeli Strikes on Iran", Anadolu Ajansı, 26 Ekim 2024.

23 "Chapter Six: The Middle East and North Africa", *The Military Balance*, Cilt: 124, Sayı: 1, (2024), s. 328-395.

GÖRSEL 1. İSRAİL UÇAKLARININ TAKİP ETTİĞİ TAHMİN EDİLEN SALDIRI ROTASI

Kaynak: Рыбарь, "Об 'ограниченном ударе' Израиля по Ирану", Telegram, 26 Ekim 2024, <https://t.me/rybar/64815>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

• Parchin Askeri Kompleksi

Bir füze üretim tesisi olduğu iddia edilen Parchin bölgesinde 4 saldırının yapıldığı ifade edilmektedir. İsrail füzeleri tarafından vurulan binaların 3 füze yakıtı karıştırma tesisi (gezegensel karıştırıcılar ile) ve 1 depo olduğu iddia edilmektedir. Saldırılarda hedef alınan binaların tahrip edildiği anlaşılmaktadır (Görsel 2).

• Khojir Askeri Kompleksi

Uydu görüntüleri Khojir'deki bir tesise yapılan 2 saldırıyı göstermektedir. Tesisin İran'ın kısa ve orta menzilli hava savunma füzeleri için roket yakıtı karıştırma tesisi olduğu iddia edilmektedir. Saldırıların hedef alınan binaları tahrip ettiği anlaşılmaktadır (Görsel 2).

GÖRSEL 2. PARCHIN (SOL) VE KHOJIR (SAĞ) ASKERİ KOMPLEKSLERİNDE HEDEF ALINAN BİNALAR

Kaynak: "What Satellite Images Reveal about Israel's Strikes on Iran", BBC, 29 Ekim 2024.

• Şehrud Füze Tesisi

Hedef alınan tesis füze kompleksinin bir parçasıdır. Toplam 3 bina hedef alınmış ve imha edilmiştir. Binalar Hayber Şiken ve Fettah 1 füzeleri için yakıt üretim sürecinin bir parçasıdır (Görsel 3).

• Abadan Petrol Rafinerisi

Bazı medya platformları tarafından yayınlanan görüntülerde, Abadan Petrol Rafinerisi'ndeki bir depolama biriminin tek bir saldırıyla hedef alındığı iddia edilmiştir (Görsel 3). Rafineri CEO'su 29 Ekim'deki açıklamasında tesislerin zarar görmediğini (hedef alınmadıkları anlamına gelmemekle birlikte) ve operasyonların kesintisiz devam ettiğini belirtmiştir.²⁴

²⁴ "Iran's Abadan Refinery 'Unaffected' by Israeli Regime's Attack", Iran Front Page, 29 Ekim 2024, <https://ifpnews.com/iran-abadan-refinery-israel-attack>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

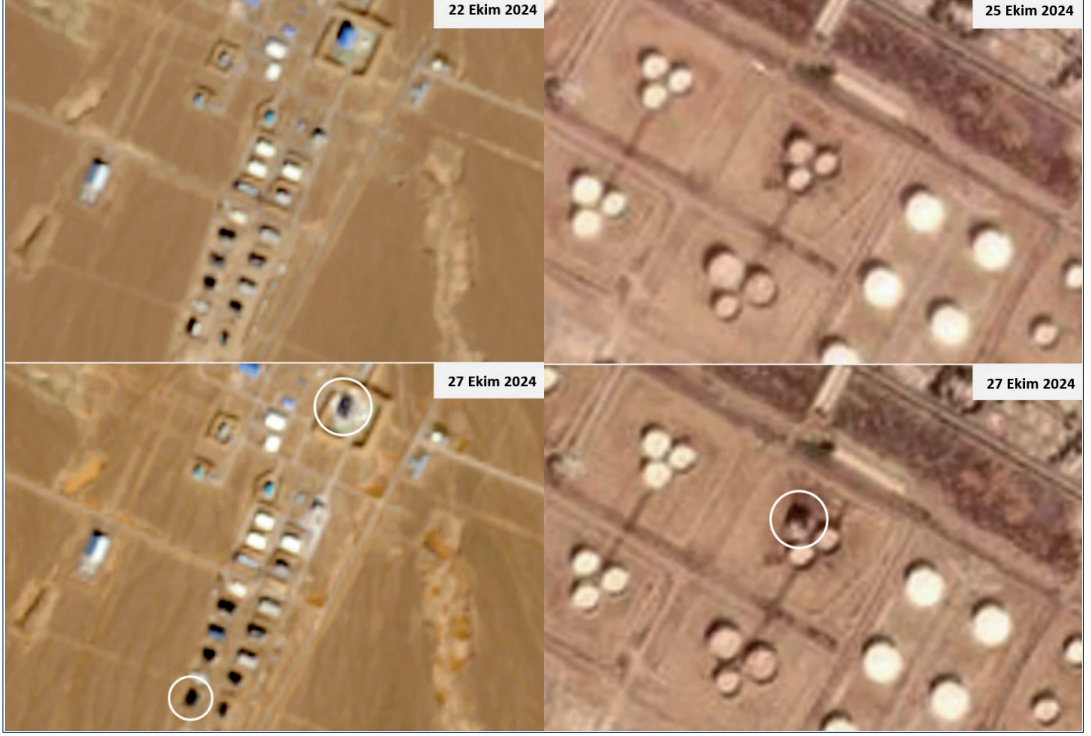
• Ahvaz ve İlam'da Ghadir Radar Kompleksleri

Elde edilen görüntülerde radar ve erken ihbar sistemleri merkezinde belirgin bir karartma olduğu gözlemlenmiştir. Bu karartmaların gölgelerden kaynaklanmayıp büyük olasılıkla saldırı sonucu meydana geldiği değerlendirilmektedir (Görsel 4).²⁵

• Hava Savunma Sistemleri

İran'daki S-300 hava savunma sistemlerinin İsrail tarafından hedef alındığı basında sıklıkla dile getirilmektedir. Bilinen 4 adet S-300 hava savunma sistemi mevziinden sadece birinin uydu görüntülerinde hasara uğradığı tespit edilmiştir. Bir S-300 radarını çevreleyen hasarlı bir toprak set görülmekte ancak radar ya da fırlatıcılarda

²⁵ "Not a shadow, shadows don't show up on NVDI-Normalized Difference Vegetation Index (NDVI)" Bkz. Aurora Intel, X, <https://x.com/AuroraIntel/status/1850992272864866327>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

GÖRSEL 3. ŞEHRUD FÜZE TESİSİ (SOL) VE ABADAN PETROL RAFİNERİSİ'NİN (SAĞ) HEDEF ALINMASI

Kaynak: "What Satellite Images Reveal about Israel's Strikes on Iran".

hasar görülmemektedir. Görünür hasarın bazı kaynaklar tarafından hava saldırısından kaynaklandığı iddia edilirken bazı kaynaklar ise komplekslerde bulunan hava savunma sistemlerinin füze ateşlemesinden kaynaklandığına vurgu yapmaktadır. Hasarın bu denli sınırlı olması ikinci ihtimali daha makul kılmaktadır (Görsel 5).

İRAN-İSRAİL GERGİNLİĞİNDE MUHTEMEL SENARYOLAR

İran ve İsrail arasında dolaylı yürütülen ancak son dönemde "doğrudan angajman" şeklinde cereyan eden "sınırlı güç kullanımı"nın hangi istikamete evrileceği merak edilen bir konu haline gelmiştir.

Gelişmelere doğrudan veya dolaylı taraf olanların strateji yapımlarına temel teşkil etmek üzere her iki aktörün vekilleriyle birlikte birbirlerine karşı başlatabileceği herhangi bir saldırı veya sessizlik süreci birçok farklı artçı olayı tetikleyecek niteliktedir. Muhtemel senaryoları ortaya koymadan önce öncelikle İran-İsrail gerginliğinde öne çıkan dinamikleri ele almak gerekmektedir.

İran'ın ve İsrail'in Güdülleri

İran açısından İsrail ile sürdürülen düşük profilli ve dolaylı mücadelenin boyutları şu şekildedir:

- İç kamuoyu bağlamında muhafazakarların İsrail karşıtlığı üzerinden motivasyonunun yönlendirilmesi ve öte yandan reformcuların baskılanması

GÖRSEL 4. GHADIR (SOL) VE NAKHJIR (SAĞ) RADAR KOMPLEKSLERİNİN HEDEF ALINMASI

Kaynak: "The Ghadir Radar ~15km north of Ahvaz appears to have been hit as well" Bkz. Obretix, X, 28 Ekim 2024, <https://x.com/obretix/status/1850974065713963169>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024); "IDF also targeted a radar installation in the hills about 12km southwest of Ilam" Bkz. Obretix, X, 28 Ekim 2024, <https://x.com/obretix/status/1850656204739183015>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

GÖRSEL 5. S-300 KOMPLEKSİNDEKİ HASAR DEĞERLENDİRMELERİ

Kaynak: "We obtained a high-res satellite image of the SAM site in Tehran that many are saying was struck by Israel..." Bkz. The War Zone, X, <https://x.com/thewarzonewire/status/1850780178106270191>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024).

- Vekil unsurların itikat ve sadakatinin sürdürülebilir kılınması ve bu yolla İran'ın caydırıcılığının güçlendirilmesi
- Asimetrik yöntemlerin devreye alınmasıyla mevcut kabiliyet eksikliğinden kaynaklanan zafiyetin giderilmesi
- İsrail ile asimetrik çatışmanın yanında seyrek de olsa doğrudan ama düşük profilli çatışmaya girilmesi, böylece İran'ın vekilleri gözünde rüşütünün ispat edilmesi
- Filistin sorununu sahiplenerek İsrail'e karşı mücadelede meşruiyet zemininin oluşturulması

İsrail açısından İran ile dolaylı veya doğrudan angajmanların boyutları ise şu şekildedir:

- Tehdidin kaynağında kurutulması
- İran'ın vekilleri üzerinden veya doğrudan Irak, Suriye veya Körfez bölgesinde deniz trafiğinin engellenmesi ve Batı çıkarlarına – özellikle Amerikan üslerine– yönelik saldırılar ileri sürülerek ABD'nin kalıcı desteğinin elde edilmesi
- Gazze'de meydana gelen “soykırım”ın uluslararası toplum nezdinde gündemden düşürülmesi amacıyla İran ile gerginliğin istismar edilmesi
- Körfez ülkelerinin İran'a saldırılar sonrasında ABD-İsrail ekseninde konumlanmasının sağlanması, bu yolla İran'ın ve Filistin meselesinin bir Arap veya İslam ortak sorunu olmasının önlenmesi
- Üstün teknolojiye sahip IDF'nin ve istihbarat teşkilatı Mossad'ın İran'da yürüttüğü operasyonlarla İsrail'in caydırıcılığının ve dokunulmazlığının üçüncü taraflar nezdinde de sağlanması
- Komşu olan veya ikincil etki alanında bulunan ülkelerdeki askeri kapasitenin İsrail'e

tehdit olamayacak şekilde baskı altına alınması ve bu minvalde İran üzerinden diğer ülkelere dolaylı mesaj verilmesi

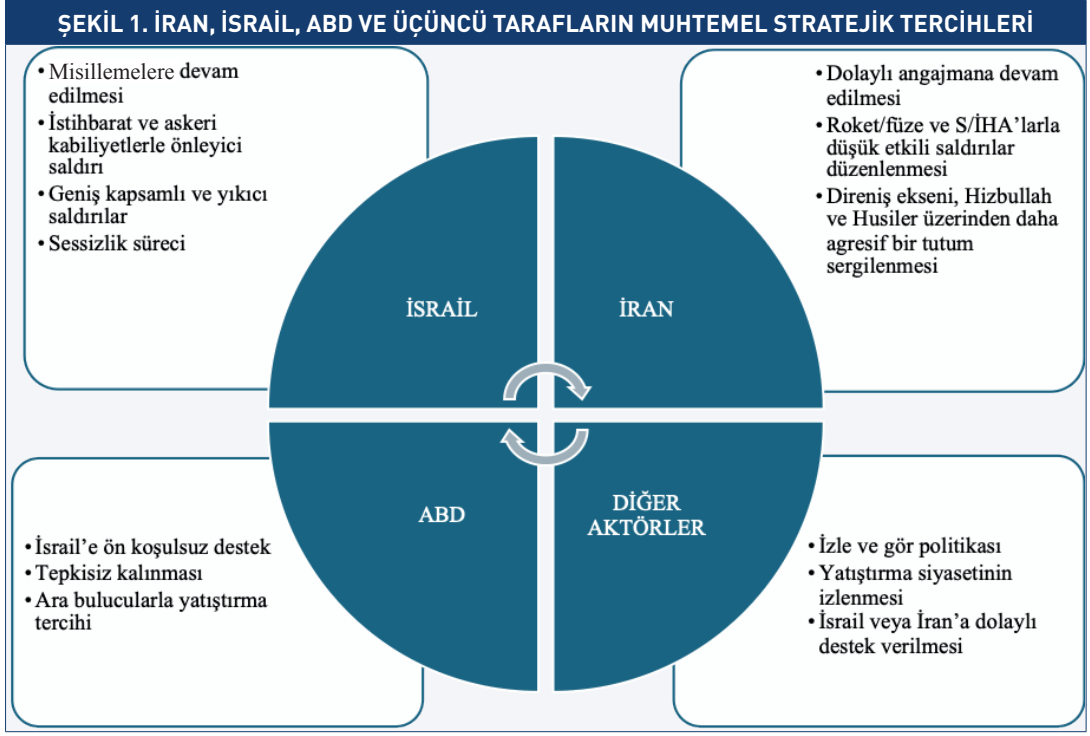
İsrail'in ve İran'ın Askeri Stratejilerini Etkileyen Hususlar

İki tarafın arka plandaki amaç ve ajandaları istikametinde askeri stratejilerini etkileyen hususları incelemekte fayda bulunmaktadır. Öncelikle İsrail ve İran'ın paylaştığı ve doğrudan angajmana girilebilecek bir hudut hattı bulunmamaktadır. Bu nedenle izlenecek askeri strateji iki taraf için de roket/füze, hava kuvvetleri (İsrail için) gezici mühimmat (*loitering munition*) dahil S/İHA sistemlerinin kullanılması, vekil güçlere sağlanan destek (İran için), uluslararası toplumun baskısını sağlamak üzere deniz trafiğine müdahale etmek gibi yöntemlere dayanmaktadır. İsrail'in istihbarat ağının geçmişte yaptığı sabotaj ve suikastlar dikkate alındığında istihbarat ve etki odaklı etkinin de gündemde olduğu görülmektedir.

İki ülke için de mevcut çatışma ortamı kesin sonuçlu bir angajmandan ziyade taciz ve yıpratmayı ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede İran, İsrail'in askeri tesislerine yönelik roket ve füze saldırılarını nicel ve nitel bağlamlarda önlenemeyecek şekilde planlamış ve icra etmiştir. Hizbullah ve Husiler ile Irak ve Suriye'deki direniş ekseninin İsrail ve ABD askerlerine yönelik saldırıları; çatışmayı geniş bir coğrafyaya yayarak ABD üzerinde baskı oluşturmak, İsrail'i yıpratmak ve İran'ın kapasitesini hatırlatmak amaçlarını taşımaktadır.

İsrail'in ve İran'ın Stratejik Seçenekleri

Mütekip döneme yönelik senaryoların üretilmesinde öncelikle stratejik tercihlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu çerçevede ortaya koyulabilecek stratejik tercihler Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1'de ifade edilen seçenekler her iki ülkede de hükümet ve rejim değişikliğinin olmadığı varsayımına dayanmaktadır. İsrail'de hükümet ve İran'da rejimin değişmesi halinde senaryoların geçerliliğini yitirmesi beklenmelidir.

İsrail'in Senaryo Analizi

İsrail açısından dört muhtemel senaryo ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki İran saldırılarına karşı misillemeye devam edilmesidir. İsrail'in önceliklerinin operatif düzeyde sırasıyla; Lübnan'ın güneyi, Gazze ve Batı Şeria olduğu dikkate alındığında askeri sıklet merkezi sağlamak adına "İran saldırılarına misillemede bulunmak" öncelikle tercih edilebilecek seçenektir. Bu durum İran ile ilgili tasarrufun sonraya bırakılması anlamı taşımaktadır.

İsrail karar alıcıları İran'ın etkisinin kırılması halinde muhatap olunan vekillerin de geri adım atmak zorunda kalacağına inanırsa İran'a

karşı agresif bir politika izlenmesi beklenmelidir. Özellikle İran'ın hasmane girişimlerinin istihbarat örgütü tarafından tespit edilmesi halinde İsrail istihbarat ve askeri kabiliyetleriyle önleyici saldırılarda bulunabilecektir. Böyle bir seçenek lider konumundaki İranlılara suikastlar düzenlemesi, kritik altyapının vurulması, askeri kabiliyetlerden yüksek değerde hedef olabileceklerin tahribi ve böylece İran'ın kendini savunamaz hale getirmesi amaçlarını tahakkuk ettirebilecektir.

Geniş kapsamlı ve yıkıcı saldırı seçeneği İsrail'in hazmedemeyeceği ölçekte bir İran saldırısı halinde mümkün görünmektedir. Bu durumda İran'ın nükleer tesislerine, kritik altyapısına ve şehirlerine yönelik İsrail hava saldırıları beklenilebilir. Sessizlik şeklinde ifade edilebilecek son seçenek ise İsrail'in dış baskıya maruz kalması veya doğrudan çatışma halinde olduğu Lübnan ve Gazze'de yoğunluğun gözlenmesiyle mümkün olabilecektir.

İran'ın Senaryo Analizi

İran açısından İsrail ile “doğrudan bir çatışmaya girmeden dolayı angajmana devam edilmesi” çatışmaların yönetilmesi ve sürdürülebilmesi noktasında ön plana çıkan seçenektir. Bu meyanda Hizbullah ve Husilerin daha önce uyguladıkları yöntem ve gerçekleştirdikleri saldırıların devam etmesi beklenebilir.

İsrail'in 26 Ekim 2024'te olduğu gibi İran'ı doğrudan hedef alabilecek saldırıları halinde Tahran'ın vekil unsurlarını daha agresif kullanması ve aynı anda hipersonik füzelerin dahil olduğu nicelik ve nitelik bağlamlarda yoğun saldırılar gerçekleştirmesi mümkün görünmektedir. Ancak bu seçenek İsrail'in geniş kapsamlı ve yıkıcı saldırılara yönelmesine de neden olabilir.

İran'ın muhtemel senaryolarında vekil unsurlarına biçtiği rolün henüz istenen düzeyde olmadığı dikkate alındığında Irak, Suriye, Lübnan ve Babülmendep Boğazı'nda senkronize eylemlerin daha saldırgan icra edilmesi beklenebilir. Deniz trafiğinin hem Babülmendep hem de Körfez'de sekteye uğratılması, sinyalleri verilen ancak net bir tutumla uygulanmayan bir İran seçeneğiyle önümüzdeki dönem daha radikal eylemlere sahne olabilir.

ABD'nin Muhtemel Senaryoları

Diğer aktörler incelendiğinde ABD'nin halen İsrail'e ön koşulsuz destek verdiği görülmektedir. İnsani yardım ve çatışmaların yatıştırılması gibi söylemler seslendirilse de Washington yönetimi İsrail'e “elini çabuk tutma” siyaseti izlemektedir. ABD'nin öncelikli kaygısı ise Amerikan askerleri ve çıkarlarının Irak, Suriye ve Körfez'de tehlikeye atılmasıdır. Bu nedenle İran'ın yoğun bir saldırıya maruz kalması halinde ABD'nin askerlerine ve çıkarlarına karşı pozisyon alması beklenebilir.

ABD için ikinci seçenek İsrail lehine tepkisiz kalınmasıdır. İsrail'in 26 Ekim saldırısında takip

edilen strateji de ABD'nin saldırıya yönelik bir dahlinin olmadığı istikametindedir. Ancak bu seçenek inandırıcı değildir. ABD'nin son seçeneği ise ara bulucularla gerginlikleri yatıştırmak olup bu alanda Katar ve diğer Körfez ülkeleri fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu seçeneğin gerçekleşmesi için İsrail'in mevcut cephelerde sorunlar yaşaması ve İran'ın da kapasite darlığıyla karşı karşıya gelmesi gerekmektedir. Öte yandan ABD'nin Körfez ve Doğu Akdeniz'e intikal ettirdiği unsurların gittikçe yoğun bir resim vermesi dikkate alındığında askeri seçeneklerin ABD planlamalarında üst sıralarda yer aldığı ifade edilebilir.

Üçüncü Tarafların Senaryo Analizi

Üçüncü aktörler –özellikle Rusya ve Çin– ise izle ve gör politikası izleyebilecektir. Ukrayna'da zor günler geçiren Rusya ve Batı ile sorun yaşamak istemeyen Çin'in İran'a doğrudan destek vermek yerine “lehine tarafsızlık” tercih etmesi mümkündür. İran'a dolaylı ve örtülü destek vermek de bu ülkelerin tercihleri arasındadır. Rusya'nın Ukrayna'daki savaşta ihtiyaç duyduğu insan kaynağını Suriye, Afrika ve Kuzey Kore'den milisler/askerler ile karşılamaya başlaması ve lojistik problemleri nedeniyle İran veya Filistin lehine bir tavır alması beklenmemektedir. Çin'in Ortadoğu'daki gelişmeleri Güney Çin Denizi, Tayvan ve Filipinler gibi sorunlarda ABD'nin fiili baskısının azalması beklentisiyle sessiz bir tavırda takip ettiği görülmektedir.

İsrail lehine tarafsızlık ve sessizlik içinde olan Körfez ülkelerinin (Katar hariç) mevcut tercihlerinde değişiklik beklenmemelidir. Hamas aleyhine tavırları ile bilinen Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan'ın İran'ın Körfez'de çıkarabileceği güvenlik sorunlarının farkında olduğu, bu nedenle ABD'nin “rejim güvenliği” garantilerine itibar ettikleri ifade edilebi-

lir. Bu nedenle gerginliklere taraf olmak yerine izlemeyi tercih eden Körfez ülkelerinin siyasetinin dengeye odaklanacağı beklenebilir.

Avrupa Birliği (AB) ise bölünmüş yapısıyla Ortadoğu'daki gelişmeleri uzaktan seyretmekte ve kendi kaygılarına öncelik vermektedir. Rusya'dan kaynaklı tehdit algısı ve yasa dışı göçmen riski nedeniyle AB'nin sorunları değerlendirme parametreleri ABD'den farklıdır. Ancak insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukuk nedeniyle İsrail karşıtlığı ve yanlılığı arasında bölünmüş olan AB'nin kamuoyu baskısına karşı hassas olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda halen İsrail'e destek veren Almanya'nın Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi kararlarını dikkatle takip edeceği, Fransa'nın Lübnan'daki gelişmeler sonrasında İsrail ile gerginlik yaşadığı, İtalya'nın daha geniş bir serbestlik içinde kararlar alabileceği ve Doğu Avrupa ülkelerinin ise Rusya tehdidi nedeniyle gelişmelerden kopuk olduğu ileri sürülebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İran ve İsrail arasında son dönemde hem dolaylı hem de doğrudan sağlanmış olan sıcak temasın, her iki ülkenin mevcut ve uzak ara amaçları doğrultusunda bir “pinpon” çatışmasına dönmeye başladığı görülmektedir. İran ve İsrail'in doğrudan çatışmayı misilleme argümanı ile düşük

etkili olacak şekilde devam ettirmesi muhtemel görünmektedir. Öte yandan İran'ın direniş ek-seni şeklinde isimlendirdiği vekillerini sahaya daha sık sürebileceği anlaşılmaktadır. İsrail ve ABD'nin, 24 Ekim'de olduğu gibi sert askeri karşılık vermesi halinde İran “inkar edilebilirlik” sınırları dahilinde misilleme serisine devam edebilecektir. İran'ın teknoloji bağlamında askeri kabiliyetlerinin sınırlı olması, iç demografisinde toplumsal dayanışma eksikliği, İranlı muhalif grupların yıkıcı faaliyetleri, İsrail'e devşirilen İran vatandaşı casuslar ve dini rejimin saygınlığı ve otoritesinin zedelenmesi durumlarına karşı hassas olduğu görülmektedir.

İsrail'in hava saldırıları, istihbarat operasyonları, suikast ve sabotaj yöntemlerini kullanarak İran'ın prestijini sarsma, kabiliyetlerini sınırlandırma ve nihai kertede ABD ile İran'ı daha da karşılaştırma siyasetini yoğunlaştırabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca İsrail'in ABD'nin ön koşulsuz güvenlik garantileri nedeniyle askeri seçeneklerinde “el yükseltme”ye devam etmesi de muhtemeldir. İsrail ve ABD'nin müştereken Irak ve Suriye'deki Amerikan askerleri ve çıkarlarına yönelik ilave tedbirler geliştirirken Gazze, Lübnan ve Yemen'de daha agresif bir politika üretmeleri beklenebilir. Ancak İsrail'in, Netanyahu hükümetinin görevden uzaklaştırılması, Washington'ın İsrail politikasında değişikliğe gitmesi, Körfez ülkelerinin tutumlarını değiştirmesi ve uluslararası kamuoyunun yaptırım uygulaması gibi gelişmelere karşı hassas olduğu da vurgulanmalıdır.

ORTADOĞU'DA TIRMANAN GERİLİM VE İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI

MURAT ASLAN, SİBEL DÜZ, MEHMET SALAH DEVRİM, İSMET HORASANLI

SETA | ANALİZ

Bu analizde İran ve İsrail arasındaki son sıcak temasların iki ülkenin stratejik amaçlarına bağlı olarak düşük etkili misillemelerle “pinpon” çatışmasına dönüştüğü öne sürülmektedir. İran'ın vekil güçlerini daha aktif kullanabileceği, İsrail'in ise hava saldırıları ve istihbarat operasyonları ile İran'ın prestijini zayıflatma stratejisini yoğunlaştırabileceği vurgulanmaktadır. İsrail'in ABD güvenlik garantileriyle daha agresif politikalar geliştirmesi beklenirken Netanyahu hükümetindeki değişikliklerin ve uluslararası baskıların Tel Aviv'in politikalarını etkileyebileceği de değerlendirilmektedir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL